

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14784928>

OTA ONALARNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK BILIMLARINING TA'LIM SAMARADORLIGIGA TA'SIRINI OSHIRISH MAQSADIDA O'TKAZILGAN TAJRIBA ISHLARINI O'RGANISH VA TAHLILI

Sattorova Muxlisa Akram qizi

TDPI Pedagogika va psixologiya mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqola ota onalarning pedagogik-psixologik bilimlarining ta'lim samaradorligiga ta'sirini oshirish maqsadida o'tkazilgan tajriba ishlarini o'rganish yo'llariga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Oila rasmi, test, pedagog, "men", tafsiqot, topshiriq.

Hozirda ko'plab psixodiagnostik vositalar testlar, metodikalar, so'rovnomalar mavjud bo'lib ulardan o'quvchi shaxsining oilaviy munosabatlarini o'rganishda keng foydalanilmoqda. Shunday tashxis vositalaridan biri bu "Oila rasmi" nomi bilan keng tarqalgan proyektiv testidir. Eston psixologi G.Xomentaukas tomonidan ishlab chiqilgan mashhur "Oila rasmi" testi kattalarga dunyoni bola ko'zi bilan ko'rishga yordam beruvchi vositadir. Bu test bolaning o'z oilasiga bergan shaxsiy bahosi haqida, oila a'zolari bilan bo'lgan munosabatlari, bola nimalarni idrok qila olmasligi, nimalarni kuchli xayajon bilan his qilishi haqida tushuncha beradi. Nimalar bolani ongsiz ravishda xavotirga solsa, xuddi shu narsalar bolalarning rasmlarida ifodalanadi. Oila rasmi bola shaxsining psixologik portretidir. Bu testni 3 yoshdan 10 yoshgacha bo'lgan bolalarda qo'llash mumkin. Psixologlar bu testdan bolaning oiladagi "Men"ini o'rganish maqsadida foydalanadilar. Bu testni o'tkazish pedagogic va psixologik amaliyotda qulay va ommabop. Bu testni o'qituvchilar, ta'lim muassasalari psixologlari va hatto ota – onalar o'tkazishlari mumkin.

Tadqiqotni o'tkazish uchun 21 x 29 sm hajmidagi oq qog'oz, o'chirg'ich kerak. Bolaga: "Iltimos, o'z oilang rasmini chizib ber" – deb aytiladi. Lekin «oila» nima ekanligi haqida tushuntirilmaydi, chunki, test talabi shuni taqozo etadi. Agar, bolaga tushuncha berilsa tadqiqot o'tkazishning maqsadi o'zgaradi. Bolaga rasm chizish topshiriq berilganda vaqt chegaralanmaydi. Topshiriqni bola bajarayotganda quyidagilarga e'tibor berish kerak: tarkiblarni chizish ketma – ketligi, tarkiblarni o'chirilishi, bolaning izohlarga, his – hayajonga berilishi va h.k. Topshiriq bajarib bo'lgandan so'ng bolaga quyidagi savollar berilib suhbat o'tkaziladi: 1) Aytchi, sen bu rasmda kimlarni chizding? 2) Ular qayerdalar? 3) Ular nima qilyaptilar? 4) Ular xursandmilar, yoki biron narsadan zerikkanmilar? 5) Ulardan qaysi biri baxtli? Nimaga? 6) Ulardan qaysi biri juda baxtsiz? Nimaga? "Oila rasmi" metodikasi natijalarini tahlil qilishda bolaning yoshi, oila a'zolarining sonini hamda aka, uka, opa, yoki singillarining yoshini bilish maqsadga muvofiq. Shuningdek, bola chizgan rasm tahlil qilinayotganda suhbatdagi ma'lumotlar metodikaning shkalalariga qat'iy e'tibor qaratishni talab qiladi. Oila rasmi testi bolaning yosh xususiyatlari bilan bog'liqdir. 3 – 4 yoshdagi bolalar odam gavdasini chiziqlar bilan to'liq bo'lmagan holda chizadilar. 5 – 10 yoshli bolalarning rasmi esa ancha boyroq bo'lib, gavda tuzilishlari to'liq, rasmlar tugallangan bo'ladi. Demak, bolalar tomonidan chizilgan oila rasmlari sinchkovlik bilan har bir detaliga e'tibor bergani holda tahlil qilinishi lozim bo'ladi. Bu test uchun miqdoriy baho belgilash tizimi ishlab chiqilgan va 5 xil alomat majmuasi ajratib ko'rsatilgan. Ma'lumki, oilani kinetik rasmi metodikasi faqat bugunni, o'tmishni aks ettirib qolmay shu bilan birga kelajakka qaratilgandir, chunki bola rasm chizishda vaziyatni tushunib olishga intiladi, oilaviy munosabatlar hal kiladi. Oilaning kinetik rasmi ikki qismdan rasm chizdirish va rasmdan keyin suhbatlashishdan iborat. Tadqiqot davomida bolalarga ko'rsatmaga muvofiq oq qog'oz, qora qalam va o'chirg'ich berildi. Vazifa tushuntirilgach, bolalar katta qiziqish bilan rasm chizdilar. Bolalarni 2 ta guruhga ajratib olindi, 1- guruh 5-7 yoshlilar, 2- gurux 7-10 yoshlilar bo'ldi. Bolalar bilan rasm chizish davomida chizayotgan rasmlariga sharhlar berishdi, jumladan, onam bu yerda turadi, singlim

uxlab qolgani uchun ko‘rinmaydi, dadam yo‘qligi uchun onamni 2 marta chizsammi?, bobomniyam chizsam maylimi? kabi mulohazalar kuzatildi. Bolalar o‘zlari chizgan rasmlarni bir-birlariga ko‘rsatib izohlab ham berdilar. Rasm chizishni yakunlagan bolalar bilan olib borilgan suhbat natijalariga ko‘ra tahlil umumiy tarzda quyidagicha o‘z aksini topdi. Xulosa. Oilani kinetik rasmi metodikasi faqat bugunni, o‘tmishni aks ettirib qolmay shu bilan birga kelajakka qaratilgandir, chunki bola rasm chizishda vaziyatni tushunib olishga intiladi, rasmida ifodalangan oiladagi shaxslararo munosabatlarni o‘ziga xos tarzda talqin qiladi, oila haqidagi tasavvurini namoyon etadi. Har bir rasmda bolaning tasavvuridagi “ota-ona” ijtimoiy rollari aks etadi, oilaviy munosabatlar psixologiyasi ko‘rinadi. Tajriba natijalariga ko‘ra sinaluvchilarning 71,4% otasi va onasini juda katta qilib chizgan, demak, oiladagi munosabatlar tenglik asosida, bola o‘zini oilada kattalardek xis qiladi degan xulosaga kelish mumkin. Bunday oilalarda bola shaxsi shakllanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatuvchi muhitning mavjudligi quvonarli albatta. Ammo, oilasining o‘rniga hayvonlar va qushlarni chizgan bolalar 19%ni tashkil etdi, bunday bolalarga oilasida e’tibor va hissiy muloyimlik yetishmasligi achinarli hol. Bunday muhitda o‘sayotgan bolada o‘ziga ishonchi past, odamovilik, muloqotga kirishishda qiyinchilik, mustaqil fikrlay olmaslik kabi holatlar kuzatiladi. Tadqiqotchilar fikricha, ota-ona va farzand o‘rtasidagi munosabat bola shaxsi shakllanishidagi yetakchi omildir.

«Men kimman» metodikasi. Ushbu metodika yordamida maktabgacha tarbiya yoshidagi bolaning o‘z-o‘zini baholashi tashxislanadi. Tadqiqotchi 10 xil shaxs sifatleri haqida savol berib, qaydnomada belgilab boradi va ular ballarga aylantiriladi. Natijalarni baholash.

«Ha» shaklidagi javoblar 1 ball bilan, «Yo‘q» shaklidagi javoblar 0 ball bilan baholanadi. «Bilmayman» va «Ba’zan» javoblariga 0,5 ball beriladi. Bolaning o‘z-o‘zini anglashi umumiy ballar yig‘indisi bilan aniqlanadi. Bola taraqqiyoti haqida xulosa:

10 ball -juda yuqori

8-9 ball - yuqori

4-7 ball - o'rtacha

2-3 ball - past

0-1 ballgacha-juda past

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Z.NISHANOVA, D.QARSHIEVA, N.ATABAEVA, Z.QURBONOVA
PSIXODIAGNOSTIKA VA EXPERIMENTAL PSIXOLOGIYA
2. OILAVIY MUNOSABATLARNING TA'LIM-TARBIYA
SAMARADORLIGIGA TA'SIRI DOI:
<https://doi.org/10.53885/edinres.2021.26.88.050>Norbosheva Mexri Achilovna